

Una nova mirada a l'espai educatiu: l'experiència de la cooperativa Ikastola Arizmendi de Mondragón als centres escolars de 0 a 6 anys

«La Ikastola és l'escola nascuda per fer perviure i promoure la identitat pròpia d'Euskal Herria i nostra, dels bascs i les basques.»

Elvira Bouza, *mestra d'educació infantil* i Arantxa Lejarraga, *pedagoga i psicopedagoga*

El centre escolar infantil que us varem presentar fa uns mesos quan visitàrem la vostra illa (Jornades Educació Infantil, a Porreres), i que també va conèixer una delegació de la UCTAIB quan ens visitàreu l'octubre de 2011, és el resultat de molts d'anys d'investigació, estudi i formació que han implicat tots els estaments de la cooperativa d'ensenyament a la qual representem: direcció, responsables de projectes, manteniment, professorat de totes les etapes educatives, etc. És un projecte que no se circumscriu solament a l'etapa d'educació infantil, sinó que abasta tota la cooperativa Ikastola i s'adapta a cada etapa en particular. Cal explicar que la IKASTOLA ARIZMENDI està integrada per 7 centres d'educació infantil.

El marc teòric en el qual ens hem basat per a l'elaboració del projecte

pedagògic i arquitectònic (perquè són dos eixos essencials que han de confluïr) s'inspira en diferents teories psicològiques contemporànies: l'etologia animal i humana, la teoria de l'Attachment, la psicologia de la conducta i la psicologia cognitiva.

EL PROJECTE EDUCATIU

El projecte pedagògic es desenvolupa a partir d'una directriu principal: es tracta d'organitzar el temps que passen els infants a l'escola d'acord amb diferents activitats, tasques i quefers —generats espontàniament o proposats pels educadors— als quals els nens acudeixen motivats per l'interès d'exploració —o la curiositat— i pel desig o la necessitat d'exercitar funcions. Amb aquesta manera d'entendre l'educació, el grup horitzontal (basat en l'edat cronològica, com és

habitual en el sistema educatiu conegut fins ara) es transforma en grup vertical (on es produeix una intercomunicació entre edats): els infants es mouen lliurement i sempre que volen cap a una activitat o una altra.

Es combinen així diferents tipus d'activitats infantils de manera fluïda i continuada. Algunes es troben més a prop de la iniciativa programada per l'educador, plantejada a partir d'un currículum previ. D'altres sorgeixen de la iniciativa lliure de l'infant. Són el que anomenem «temps pedagògics» i «temps persona», respectivament. En els infants més petits preval el temps persona, mentre que en els més grans es prioritza generalment el temps pedagògic. Ambdós conviuen en el mateix espai. Això permet que els més menuts, des de la lliure iniciativa i moguts per un desig d'imitació, se sumin o s'incor-

porin a les activitats dels més grans, parcialment o totalment.

L'organització de l'espai facilita aquest flux lliure dels infants per tot els indrets de l'espai escolar.

EL PROJECTE ARQUITECTÒNIC

Parlàvem del projecte arquitectònic com a l'organització de l'espai que facilita la realització del projecte pedagògic. Tots dos s'orienten, en el nostre cas, a evitar la militarització dels infants: s'eviten ritmes, activitats i currículums que no tenen en compte l'espontaneïtat, la individualitat i l'originalitat dels alumnes.

És un tret d'identitat important, el tractament dels espais de l'escola, des del moment en què una correcta distribució afecta diferents aspectes del desenvolupament i l'aprenentatge dels infants. **Facilita**, per exemple, el **desenvolupament sensorial i corporal**. Per facilitar el **desenvolupament sensorial**, l'infant pot fer servir objectes de formes diverses, de colors i en moviment, sons i músiques diferents i materials de textures variades. Quant a la **motricitat i les coordinacions motores**, cadascú es mou al seu ritme: l'espai permet la conquesta de les tres dimensions i la realització de tota mena de combinacions motores, com són la pujada i el descens per

escalons i escales i, especialment construïdes, escalades i salts a piscines de bolles i coixins, etc. No hi ha parets que separin sinó, espais oberts que conviden a l'aprenentatge.

Amb aquesta distribució espacial, l'infant és capaç de **descobrir els efectes derivats de la seva acció, ja sigui individual o col·lectiva**, o derivats del contacte amb objectes i dispositius com, per exemple, els jocs evolutius, construccions d'espais i

creació de música. Estimula, al mateix temps, l'exploració en espais d'aventura com a laberints, passarel·les i coves amb passadissos (tots creats a partir de la correcta supervisió, amb les mesures de seguretat i els materials idonis); **facilita l'expressió i imitació a través de jocs de mímica**, els jocs de postures i gestos, els jocs de somriure, etc.

És important destacar que la distribució dels espais permet treballar la comunicació, l'expressió i la imitació des de dos punts de vista:

...és un tret d'identitat important, el tractament dels espais de l'escola, des del moment en què una correcta distribució afecta diferents aspectes del desenvolupament i l'aprenentatge dels infants...

- El punt de vista dels infants. Per això es disposa d'espais concrets per als jocs d'expressió i imitació, els *txokos* (racons) dels contes, del teatre, de les desfresses, del joc simbòlic, de la pissarra digital... Però també es possible fer-ho en tot l'espai escolar, on la iniciativa infantil constitueix el punt de partida de l'acció col·lectiva.
- El punt de vista dels pares, dels pares amb els educadors i dels pares amb els infants (*guraso txokoa*, o racó per a les famílies). En aquesta zona per a les famílies, els pares poden llegir articles o prendre un cafè mentre observen el desenvolupament espontani de les dinàmiques escolars. Això permet l'enfortiment de la relació i la intercomunicació família-escola.

Alhora, suposa que l'infant pot entrar gradualment en l'espai escolar sense lesionar la conducta afectiva. Els pares poden veure com evoluciona el seu fill directament en l'entorn original de l'escola i, d'aquesta manera, es pot modificar la visió que en tenen, sovint estereotipada, des del sistema familiar.

Cal comentar que a la nostra escoleseta es pot trobar també un espai particular per al desenvolupament de la imaginació infantil, molt propera a l'espai dels somnis. És *l'Imaginarium*, concebut com a un lloc on l'infant pot desplegar tot el seu potencial imaginatiu i, amb això, la seva vida interior. Aquí dins, l'objectiu és **respectar els ritmes biològics dels infants** i que serveixi com a lloc per a la distensió de l'estrès dels menuts. L'organització espacial compta també amb elements accessibles — com, per exemple, coixins o peces encoixinades— que permeten respectar les alternances entre el repòs, el somni i la vigília. D'aquesta manera, l'infant, sense trencar el contacte amb el grup, pot aïllar-se per reposar o dormir.

En definitiva, es tracta que l'infant, amb aquesta disposició dels espais, pugui aïllar-se quan ho desitgi o comunicar-se amb altres persones quan li vingui de gust.

Quan decideixi que necessita mobilitat, compta amb **espais per a la creació** (ceràmica, grafisme, pintura, manualitats, jocs de construcció, jocs electrònics...) que **permeten que pugui triar lliurement què vol fer i combinar les activitats com vulgui**, amb el grup que li vagi bé i amb edats diferents.

Com a conclusió, és bo de fer veure que aquesta concepció arquitectònica permet i facilita una organització flexible dels temps generals de la son, del descans i de les activitats, ja sigui de manera espontània o programada. Es tracta que sigui respectuosa amb les diferències individuals dels infants.

...aquesta concepció arquitectònica permet i facilita una organització flexible dels temps generals de la son, del descans i de les activitats...

EL PROJECTE ARQUITECTÒNIC I EL PROJECTE PEDAGÒGIC: CANVI EN EL PAPER DEL PROFESSORAT

Aquest projecte arquitectònic, ja ho hem dit anteriorment, ens ajuda a potenciar l'autonomia dels infants i a estimular els seus processos d'investigació a través del joc, les activitats que ells prefereixen i els seus interessos. Es fa possible, en aquest procés, desenvolupar estratègies que possibiliten la intervenció equilibrada dels educadors amb els grups d'infants o amb els menuts individualment, per tal d'intentar que durant el dia es produeixin situacions d'escolta i d'observació.

Es para especial esment en el paper que han de tenir els educadors: són un model, un referent per als nins. S'emfasitza en els processos d'observació i interacció individual amb cada nin per tal de donar resposta a les necessitats individuals de cadascú en tots els nivells. Per això, s'observen i s'estudien les actituds que demostren els educadors envers els infants, com tracten les diferències individuals i socials i de quina manera afavoreixen l'autoestima i un autoconcepte equilibrat dels menuts.

El temps i els espais estan pensats per contribuir a la formació de tots els agents implicats en el procés: professors, pares...

UNA AVALUACIÓ CONTINUADA DEL DESENVOLUPAMENT PSICOMOTRIU I DE LA TASCA PEDAGÒGICA

El nostre projecte preconitza una avaluació continuada del desenvolupament mental i físic dels infants i una avaluació igualment continuada de la tasca pedagògica. Entenem l'avaluació com a un procés circular entre pares, professors i la cooperativa en general (autoavaluació).

El personal docent és permanentment avaluat per altres companys de feina i observadors externs mitjançant sistemes fiables d'avaluació (per exemple, gravacions en vídeo). Tenim també altres avaluadors externs, com els mecanismes d'autoobservació mitjançant plantilles, l'agenda del professor i una avaluació objectiva per part del professorat i de persones enteses en el desenvolupament específic de cada nin des del punt de vista motriu, de conducta, psíquic i intel·lectual.

Elvira Bouza és mestra d'educació infantil, amb nou anys d'experiència professional. Ha treballat en els dos cicles d'educació infantil.

És responsable i coordinadora des de fa quatre anys d'Uribarri, una de les escoles que componen la Ikastola. És mare d'un nin de 4 anys i d'una nina de 2.

Arantxa Lejarraga és pedagoga especialitzada en orientació escolar i psicopedagoga especialitzada en intervenció educativa. Té una experiència professional de 23 anys. És responsable des de fa 16 anys d'un dels centres que formen la Ikastola Arizmendi (Uribarri). Alhora, és orientadora d'educació infantil i responsable de pedagogia d'educació infantil dels set centres de la cooperativa Arizmendi des de fa 7 anys. És mare de dues filles, de 18 anys i 16.